

Черкашина Т.В.

ИССЛЕДОВАНИЕ СОСТОЯНИЯ КУЛЬТУРНОГО ФОНА
СУБЪЕКТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

В статье проанализировано влияние системной самопознавательной деятельности на формирование самосознания разумно мыслящего педагога в достижении «нормы» культурного фона в профессиональной и коммуникативной сфере приложения индивидуальных сил. Представлено обобщенную характеристику этапов самопознания и профессионально-личностного самосовершенствования субъекта педагогической деятельности, устремленного к реализации идеи гуманизма в современной педагогической практике. Рассмотрены универсально-индивидуальные подходы в формировании культуры несогласия как профилактики возникновения конфликтов в полифункциональных педагогических коммуникациях.

Ключевые слова: «норма» культурного фона, разумно мыслящий субъект педагогической деятельности, профессионально-личностное самосовершенствование.

Cherkashina T.V.

RESEARCH OF STATE OF CULTURAL FUND OF SUBJECTS OF PEDAGOGICAL ACTIVITY
IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT

The article analysed influence and sequences of systematic self-development activity of self-conscious teacher during the process achievement his (her) cultural level in his (her) pedagogical activity. The article gives general characteristics of all professional developing levels, as well as universal-individual approach in gaining of speaking culture, avoiding professional conflicts in modern educational processes.

Possession of communicative culture allows for a reasonably thinking teacher to implement technology of self-cognitive activity to pedagogical process, to establish more subtle psychological and spiritual contact at the level of mutual trust, mutual understanding, mutual respect with participants of pedagogical cooperation. Mental communicative culture in the context of the problem is shown like an integrative product of self-cognitive activity, and is still a basic component of communicative teaching culture; it is also reflected the culture of memory, desires, emotions, feelings, thoughts, it's expressed by culture of speaking it is and shown in the culture of actions in multifunctional communicative situations of modern educational space. It was outlined individual approaches in formation of internal culture of a teacher, leading to self-knowledge, professional and personal self-improvement. The attention is focused on mental disability in achieving professional goals and on high level of communicative culture.

Key words: «norm» of cultural background, self-conscient thinking subject of pedagogical activity, professional and individual self-improvement.

УДК 378.046-021.68-051:821

Чумак Л.В.*

**ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА У ДРУГІЙ ТРЕТИНІ ІМПЛІЦИТНОГО
ПЕРІОДУ ЕВОЛЮЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ**

У статті розглядається історичний аспект формування складових професійної майстерності вчителя-словесника у другій третині імпліцитного періоду еволюції педагогічної професії за етапами історії давньоруської літератури і визначеними автором у попередніх публікаціях трьома основними періодами формування, становлення та розвитку підготовки вітчизняного вчителя літератури (імпліцитного, експліцитного та інституціонального). Висвітлено особливості формування професійної майстерності вчителя-словесника та методики навчання літератури за часів «книжного вчення» (у палацовій школі князя

* © Чумак Л.В.

Володимира, новгородській школі Ярослава Мудрого тощо), монастирських шкіл та мережі шкіл «навчання грамоти».

Ключові слова: періоди формування професійної майстерності вчителя-словесника, часи «книжного вчення», монастирські школи, школи «навчання грамоти».

У час соціокультурних змін початку третього тисячоліття актуалізація й загострення проблеми освіти зумовлюється низкою чинників, а саме: життям у ситуації загрози існування людства в динамічному, неспокійному і вибухонебезпечному світі; необхідністю подолання численних стереотипів мислення, що по суті вичерпали себе тощо. Ми поділяємо думку В. Торосяна, який вважає, що «не тільки глобальні проблеми освіти, а й конкретні питання педагогіки, її методи, прийоми, «технології», які є похідними від загальної концепції освіти, її основних принципів, провідних ідей і положень, сходять в своїх основах до історико-філософських проблем» [10, с. 4]. З нашої точки зору, врахування найціннішого досвіду педагогів минулого як висвітлення генезис формування складових професійної майстерності вчителя-словесника у другій третині імпліцитного періоду еволюції педагогічної професії не в просто хронологічному описі історично змінених освітніх ідей та педагогічних поглядів, а в аналізі соціально культурного контексту є одним із шляхів пошуків вирішення в подальшому проблеми розвитку професійної майстерності вчителя світової літератури в системі післядипломної освіти.

Питаннями історії педагогіки опікувалися М. Гриценко, А. Джуринський, В. Кузьменко, Н. Слюсаренко, В. Торосян, М. Ярмаченко та ін. Проблеми генезису формування професійності вчителя вивчали О. Васюк, Б. Веселовський, Ш. Ганелин, І. Киричок, П. Лузан, В. Фармаковський та ін. Історію давньоруської літератури досліджували Д. Лихачов, К. Орлова та ін.

Метою статті є висвітлення генезис формування складових професійної майстерності вчителя у другій третині імпліцитного періоду еволюції педагогічної професії. Завданнями її є висвітлення особливостей формування складових професійної майстерності вчителя-словесника та методики навчання літературі за часів Київської Русі. Методологічну основу становлять: історично-педагогічні аспекти освіти; акме-теорії положення розвитку особистості вчителя як суб'єкта активної творчої діяльності; аналіз і узагальнення одержаної інформації щодо питання формування об'єктивного підґрунтя розвитку професійної майстерності вчителів-словесників для можливості подальшого проектування акме-траєкторії професійного зростання сучасного вчителя світової літератури як об'єктивної потреби освітньої практики у вищевказаних фахівцях високого рівня.

Світ, населений східними, південними й західними племенами, було утворено слов'янами у VII–IX ст. у глибині Східної Європи до початку епохи Середньовіччя. А. Джуринський вказує, що «цементуючою силою слов'янства була насамперед мовна спільність. Навчання мови виявлялося одним з головних способів усвідомлення етнічної єдності слов'янського середньовічного світу» [2, с. 68].

Вважаючи, що «література Давньої Русі є свідчення життя, тому що сама історія до певної міри встановлює періодизацію літератури й літературні зміни в основному збігаються з історичними», радянський і російський філолог Д. Лихачов зазначає, що «стародавня Русь протягом IX–X ст. з нетривкого племінного союзу перетворилася в єдину ранньофеодальну державу» [5, с. 17]. Становлення давньоруської народності та державності відбулося в епоху Київського періоду (X–XIII ст.). Походи київських князів Олега, Ігоря та Святослава не тільки ввели країну в сферу європейської політики і тісних дипломатичних, торговельних та культурних відносин з південними сусідами – Візантією (найбільшою державою Південно-Східної Європи) і Болгарським царством (що відповідало нагальним інтересам великокнязівської влади і феодального ладу держави), а й підготували ґрунт для прийняття християнства. Через його розкол

на православ'я й католицизм вітчизняна освіта опинилися в орбіті прямої залежності від впливу греко-візантійської релігійної культурно-освітньої традиції та православ'я, яке з 988 р. стало офіційною релігією Київської Русі. Зупинивши вибір на східному християнстві, країна розділила з Візантією ворожу настроженість до католицизму й західноєвропейської педагогічної традиції («латинської вченості») та запозичила у візантійців жанр і стилістику «житій святих», повчань та проповідей, в яких черпалися ідеали й програма навчання та виховання [2, с. 69].

Відкриття братами Кирилом і Мефодієм першої школи з викладанням слов'янською мовою у столиці Моравського князівства Велиграді 863 р. [2, с. 69] та одним з їх учнів Наумом Преславської книжкової школи, основним досягненням якої стало створення сучасної слов'янської писемності – кирилиці, у болгарській столиці Плисці 886 р. [8], значно полегшило навчання, зробивши його «більш простим і легким, ніж те, яке велося в школах Західної Європи латиною, оскільки в основі викладання була не мертва, а жива, розмовна мова» [там само].

Після спустошення візантійськими військами болгарської столиці Преслави у 70 -х рр. Х ст. слов'янські книжники, знайшовши притулок у Києві, брали участь у підготовці першого покоління книжково освічених людей Русі, залучували русичів до візантійської, античної та біблійної мудрості, розповсюджували перші навчальні книги («Азбучная молитва», «О письменах» Черноризца Храбра, «Шестоднев» Іоанна Екзарха та ін.)» [там само].

Головним фактором розвитку вітчизняної педагогічної думки, зародження східнослов'янської писемної культури і початку формування методичної думки й ідейності літератури нового часу стала поява міст і державних інститутів. Першими авторами навчальних посібників, статей та вказівок не тільки з проблем навчання та виховання, а й з питань теорії та історії словесності стали літератори. Найдавнішими словесними науками були риторика (теорія прози або наука про красномовство й ораторське мистецтво), що мала справу з історичним, реальним матеріалом і піїтика, тобто поетика (теорія поезії), яка насичувалася вигаданими темами й образами.

Питання педагогіки порушуються як у перекладних творах («Пчела» – збірник цитат із Святого письма, афоризмів і висловлювань отців церкви XI ст.; «Златоуст» – збірник окремих промов і висловлювань отців церкви тощо), так і в творах вітчизняного походження (виступ київського митрополита Іларіона перед Ярославом Мудрим та прочанами Київського храму св. Софії – філософсько-педагогічний трактат «Слово про закон і благодать» 1037-1050 рр.; «Повчання дітям» Володимира Мономаха – перший у середньовічній Європі педагогічний твір, написаний світською особою, в якому вказано на зв'язок освіти з потребами життя та діяльності особистості, 1096 або 1117 р.) та ін.

Найстаріші рекомендації з поетики щодо вчення про тропи й фігури викладено у свято славських збірниках текстів античної літератури пізнавального характеру з різних галузей знань, а саме: в «Ізборнику» Святослава (1073 р.), у перекладеній з грецької мови статті «О образех» Г. Хіровоска та в «Ізборнику» Святослава за 1076 р. у статті «Про читання книг», що представляє собою традиційний панегірик на честь книг та книжкової грамотності й містить тему методики словесності у вигляді наставлення щодо «неквапливого читання» [7]. Зразки давньоруського красномовства «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона, твори Кирила Туровського і Серапіона свідчать не тільки про вплив візантійської і античної ораторської традиції в XI-XIII ст., а й про високий рівень освіченості та начитаності «книжкових людей» в Київській Русі.

Період з X до початку XII ст. Д. Лихачов визначає як: час формування монументально-історичного стилю літератури і відносної єдності літератури єдиної давньоруської Києво-Новгородської держави, яка розвивається у двох центрах, взаємопов'язаних культурними відносинами: у Києві (на півдні) і в Новгороді (на півночі); добу перших вітчизняних житій (Бориса і Гліба, киево-печерських

подвижників) і літописань «Повість минулих літ» [5].

Термін *школа* увійшов у вжиток на Русі «лише в XIV ст.» [9, с. 14].

Освітня політика київського князя Володимира Святославича не тільки сприяла централізації східнослов'янських земель навколо Києва, зміцненню давньоруської державності, відіграла прогресивну роль в інтелектуальному житті Київської Русі, а й зумовила втручання державної влади в організацію шкільної освіти, що відбувалася одночасно із запровадженням християнства. Зацікавленість князів у поширенні освітньої політики й педагогічних засобів пояснюється акцентуванням християнських ідеалів в інтересах зміцнення своєї влади. Поява перших навчальних закладів, які перебували під патронажем князів, була викликана як потребою країни в освічених кадрах для розв'язання складних питань державного управління, внутрішньої та зовнішньої політики, так і необхідністю задоволення духовенства у збільшенні числа грамотних людей. Скупчення книг у нових церквах, що стали з'являтися у містах і селах, зумовило початок масового навчання майбутніх священнослужителів. «Першим книжковим центром навчання на Русі могла бути перша християнська церква св. Іллі на Подолі у Києві (X ст.)» [2, с. 70].

Палацова школа Володимира, що почала існувати в Києві за часів князя, була державним навчальним закладом підвищеного типу й утримувалася за рахунок князівської казни. Згідно з Вологодсько-Пермським літописом, у школі навчалось 300 малюків [3, с. 31] – діти князя та його найближчого оточення, знатних бояр, київської знаті та ін. для підготовки майбутніх кадрів з державного управління, церковної організації, розвитку культури, прийдешніх посадників, перекладачів книг, упорядників збірників тощо. Основною «мудрістю» в стародавній школі визнавалася граматика, яка поєднувалася з риторикою і поетикою. Певним етапом у розвитку професійної майстерності її учителів стало засвоєння словесниками педагогічної думки античної спадщини, навчання школярів не тільки читати і писати, а й «складати промови, послання і навіть вірші» [15, с. 15], що було показником досить високого рівня фахівців.

Отже, учні палацової школи князя Володимира учні вже вмiли не тільки писати і читати, а й склали промови, послання і вірші.

У XI ст. простежується поширення географії освітнього процесу. Школу для підготовки освіченого духовництва на 300 осіб було відкрито у Новгороді 1030 р. Ярославом Мудрим, котрий «зібрав від старостів і попових дітей триста учити з книг» [12]. Б. Греков зауважував, що «книжним вченням» було не просто навчання грамоти, а школи, де викладалися науки і давалася серйозна на той час освіта [4, с. 405].

Існувала школа і в одному з приміщень Софійського собору, в якому Ярослав не тільки відкрив майстерню, де перекладалися і переписувалися книги, а й створив велику бібліотеку, що стала фундаментальною навчальною базою освітнього закладу. Виявлені на стінах собору графіті XI ст. засвідчують, що дітей навчав не один дяк (як тоді називали вчителів), а кілька, серед котрих були й граматики (у Візантії граматиками називали вчителів, що викладали мову у школах вищого типу).

Однак навчання світських людей у більшості випадків «закінчувалося на нижчій школі. Хто бажав здобути собі ширші знання, доходив до цього самотужки. Для одержання вищої освіти потрібно було знати грецьку мову, яку вчили в деяких школах. У західних землях знали також латинську мову. Верхом науки вважалося знання стилю і риторики за візантійськими зразками» [11, с. 34].

При зосередженні досягнень культури переважно в адміністративно-політичних центрах князівств виникають нові тенденції і в галузі освіти, зокрема тенденція здобувати освіту за кордоном. Заможна молодь навчалася переважно в Константинополі та Європі.

Отже, вимогами до професійної майстерності вчителя-словесника за часів «книжного вчення» були: володіння надбаннями античної педагогічної спадщини, знання мов, літописні навички, надання серйозної на той час освіти, зміст і обсяг знань

якої спрямовувався на навчання молоді з вищих станів, що мала займати вищі світські та духовні посади та ін.

Тенденції відцентрованості, породжені розвитком феодальних відносин у середині XII – першій третині XIII ст., призвели до поступового роздроблення Київської Русі на окремі князівства. Д. Лихачов означену добу визначає як час появи нових літературних центрів (Володимира Залеського, Суздаля, Ростова, Смоленська, Галича, Володимира Волинського тощо), період виникнення місцевих літературних рис і тем, різноманіття жанрів та внесення в літературу струменя злободенності й публіцистичності [5].

Через відсутність зацікавленості князів школи, що виникли тоді не тільки в Києві і Новгороді, а й в інших містах (Володимир-Волинському, Галичі, Ростові та ін.)» [2, с. 70], поступово перейшли переважно під опіку церкви та існували при єпископських кафедрах, великих церквах і монастирях, інтелектуальне життя яких було невід’ємною складовою релігійно-культурного процесу всієї держави.

Крім державних і церковних шкіл у державі існувало й приватне навчання. М. Гриценко зауважує, що «Феодосій Печорський здобував освіту в невеликому місті Курську, де він вчився в «єдиного вчителя» – літописця Нестора» [6, с. 37], педагогічна майстерність якого надавала пріоритетність навчання грамоти, спостереження, формування і розвитку навичок написання літописів. Ставши ігуменом Києво-Печерського монастиря 1068 р., для ченців обителі монах запровадив Студитський статут, складений 798 р. візантійським богословом Ф. Студитом, який наполягав на необхідності навчання чорноризців грамоти. Наслідування прикладу Феодосія ігуменами інших монастирів сприяло поширенню монастирських шкіл на території країни.

У XII ст. значне землеволодіння й багатства не тільки перетворили окремі монастирі в основних постачальників книжкової продукції, а й сприяли концентрації в них важливих засобів ідеологічного впливу на маси (книжності, живопису, хорошого мистецтва тощо). Головною метою освітнього процесу в монастирських школах було читання церковних книг, оволодіння слов’янською книжністю, навчання письма, співу, моральне виховання («вчили честі»)» [2, с. 70]; пріоритетним завданням – суворий аскетизм, зміст якого зводився до формування у ченців покори, терпіння, відмови від радощів земного життя, що досягалося запровадженням постів, молитов, фанатичним самообмеженням. Релігійний вплив церкви посилювали через залякування дітей «божою карою», використання біблійних легенд про ефеських підлітків та звеличення «подвигів» святих. Протягом XI-XIII ст. церковна організація запровадила для дітей обов’язкове дотримання 216 днів-постів на рік, які нещадно підривали здоров’я молоді.

Проте навчання у монастирських школах здійснювалося диференційовано: молодих чорноризців із заможних станів готували до високих церковних посад, а рядове поповнення – до церковної служби і праці в монастирському господарстві, що пояснює доволі вузький, у більшості випадків – обмежений характер професійної майстерності їх вчителів-дяків, які задовольнялася рівнем, достатнім для індивідуального навчання грамоти лише тих, хто поновлював ряди чорноризців. Їх педагогічні функції здебільшого припинялися після завершення навчання новоприйнятих монахів.

М. Ярмаченко зауважує, що «незабаром, переконавшись у небезпеці розповсюдження книг, монастирі стали войовничими осередками боротьби проти знань, раціоналістичних та «еретичних» ідей, які зароджувалися в Київській Русі» [9, с. 15].

Отже, педагогічна майстерність священників і дяків (у більшості випадків невисокого рівня) не тільки включала вміння навчити читати, писати, надати елементарні знання зі створення світу та зоології за підручниками, якими були богослужбові книги (псалтир, «Шестиднев», «Фізіолог» та ін.), а й спрямовувалася на залякування дітей, прославляння аскетичного ідеалу виховання, переслідування найменших проявів вільнодумства, перекриття шляхів проникнення передових ідей.

Збереженню самобутності педагогічної думки і школи стародавньої Русі, які зародилися при взаємодії слов'янської язичницької традиції і східного християнства, сприяло обрання слов'янської мови і слов'янського алфавіту (азбуки-кирилиці) мовою богослужіння, літератури й навчання. «Початкове навчання дітей усіх станів майстри грамоти здійснювали подібно до того, як майстри вчили підмайстрів професії. Поняття «навчання грамоти», під яким розуміли навчання малюків читання, письма, лічби й хорового співу, з'являється у пам'ятках давньоруської писемності кінця XI – початку XII ст. За обсягом знань означений процес дорівнювався елементарній початковій освіті. Проте утримання шкіл грамоти на кошти батьків, які платили за навчання (давали «мзду»), пояснювало їх недоступність у більшості випадків для бідного населення.

Мережа таких шкіл обмежувалася містами, проникнення писемності у село було досить повільним. «Навчальний рік починався з появою першого снігопаду, коли припинялося випасання худоби, і закінчувався з появою зелені навесні. Навчалися при скіпках або свічках уранці, вдень робили перерву на обід, потім діти сходилися знову й заняття тривали до церковної вечірні. Як правило, діти починали вчитися з семи років, проте визначеного строку навчання не було: учні навчалися два-три роки, а то й одну зиму» [9, с. 15].

Методика навчання передбачала індивідуальну роботу вчителя з кожним учнем або невеликою групою, що зумовлювало обмеженість контингенту школярів – до восьми-десяти осіб. Починалося навчання з вивчення буквиці (азбуки), яку через трудність запам'ятовування складових із слов'янських назв заучували різними способами, а саме: хорovým повторенням букв за вчителем; за допомогою дерев'яної азбуки – невеликої дощечки, на одному боці якої вирізали букви, другу вкривали воском для написання букв, які мали засвоїти діти; самостійним вивченням. Дидактичним матеріалом виступали «розрізні азбуки» – черепки з окремими буквами для утворення складів. Букво-складовий метод навчання подалі змінювався утворенням зі складів слів, потім – читанням акровіршів (азбуками-границями – невеликими молитвами, перші рядки яких починалися з чергових букв азбуки), що виконували роль перших зв'язних текстів.

Для активізації розумової роботи школярів майстри навчання грамоти використовували в своїй методиці зазубрювання текстів навчальних книг, якими були часослов і псалтир; демонстрування у якості наочності їх дидактичних ілюстрацій релігійного сюжету; розгляд ікон. Уже тоді вони почали практикувати метод коментування незрозумілих термінів і понять. Через дорожнечу пергаменту вчителі за невелику плату переписували фрагменти часослова і псалтиря в берестяні зошити, «якими користувалися учні на певних етапах навчання» [1, с. 27].

Навчання письма майстрами грамоти проводилося у два етапи. «Спочатку діти писали букви металевими або кістяними стрижнями – писалами на церах (навощених дощечках), потім написане закривалося кришкою. У верхній частині писала мали лопатку, якою згладжували написане по воску, і церу використовували знову. Після опанування техніки письма по м'якому воску переходили до вправ на твердій березовій корі – бересті» [13, с. 57]. Через відсутність класних дошок вчителі практикували диктовку й писання школярів «на слух», що було достатньо важким через одночасне виконання дітьми функцій слухового сприймання й написання букв. Проте берестяні грамоти свідчать і про деякі спрощення методики навчання письма: учні писали без титл, виносних букв та регламентації переносів. Правила граматики вивчалися тільки у школах елітарного характеру підвищеного типу освіти, учнями яких зазвичай були діти представників вищих станів.

Навчання арифметики починалося з вивчення нумерації – числових символів з 27 букв грецького походження, де слов'янські букви для позначення цифр не застосовувалися. «Існує припущення, що арифметичні операції здійснювалися учнями за допомогою пальців: рука символізувала число 5, а пальці на ній – кількість

предметів. Тому при лічбі малювали руку із стількома пальцями-паличками, скільки було предметів. Наступний етап розпочинався з лічби за допомогою великого пальця і суглобів на останніх чотирьох пальцях. Кожний суглоб означав число 12 (дюжину). Процес лічби здійснювався доторканням великого пальця, який мав три суглоби (36), до суглобів на останніх пальцях. Такий спосіб лічби застосовувався ще у школах стародавнього Риму» [15, с. 15].

Отже, ми вважаємо, що період шкіл «навчання грамоти» можна вважати імпліцитним періодом формування методики вчителя-словесника, а майстрів грамоти доцільно визначити першими професіональними фахівцями освітньої галузі, що володіли азами конкретної методики навчання.

За Д. Лихачову, у порівняно короткий період монголо-татарської навали література стискається до однієї теми, яка проявляється з незвичайною інтенсивністю, риси монументально-історичного стилю набувають трагічного відбитку і ліричної піднесеності високого патріотичного почуття: створюються повісті про вторгнення монголо-татарських військ на Русь, про битву на Калці, взяття Володимира Залеського, «Слово про погибель Руської землі», «Життя Олександра Невського» тощо [5].

Таким чином, у період другої третини імпліцитного періоду формування професійної майстерності вчителів-словесників система навчання Стародавньої Русі являла собою не сукупність регулярних навчальних закладів, а певні форми суспільно-педагогічної практики. Період шкіл «навчання грамоти» можна вважати імпліцитним періодом формування значущих складових професійної майстерності вчителя-словесника та азів їх конкретної методики навчання (час з кінця XI до початку XII ст.).

Подальшими науковими розвідками означеного напрямку можуть бути дослідження процесів формування значущих професійних складових вчительської майстерності у третій третині імпліцитного періоду та в експліцитному й інституціональному періодах.

Література:

1. Арциховский А. В. Новгородские грамоты на бересте. Из раскопок 1962-1976 годов / А. В. Арциховский, В. И. Борковский. – М. : Наука, 1978. – 192 с.
2. Джурицкий А. Н. История педагогики: [учеб. пособие для студ. педвузов] / А. Н. Джурицкий. – М. : Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 2000. – 432 с.
3. Вологодско-Пермская летопись // Полное собрание русских летописей. – М. ; Л. : АН СССР, 1959. – Т. 26. – 416 с.
4. Греков Б. Д. Киевская Русь / Б. Д. Греков. – Л. : Госполитиздат, 1953. – 569 с.
5. История русской литературы X-XVII вв. : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / под ред. Д. С. Лихачева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.infoliolib.info/philol/lihachev/vved.html>. – Название с экрана.
6. Історія педагогіки : [підручник] / за ред. М. С. Гриценка. – К. : Вища шк., 1973. – 446 с.
7. Основные этапы развития преподавания методики литературы : реферат [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.studsell.com/view/103704/>. – Название с экрана.
8. Преславская книжная школа. Материал из Википедии – свободной энциклопедии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Преславская_книжная_школа. – Название с экрана.
9. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.) : Нариси / редколегія : М. Д. Ярмаченко (відп. редактор), Н. П. Калениченко (заст. відп. редактора), С. У. Гончаренко та ін. – К. : Рад. шк., 1991. – 384 с.
10. Торосян В. Г. История образования и педагогической мысли : [учебник для вузов] / В. Г. Торосян. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006 – 351 с.
11. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студентів вищих пед. закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2002. – 528 с.
12. Школа Київської Русі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-12524.html>. – Назва з екрану.
13. Янин В. Л. Я послал тебе бересту... / В. Л. Янин. – М. : Изд-во Московского университета, 1965. – 238 с.

Чумак Л.В.

ФОРМИРОВАНИЕ СОСТАВЛЯЮЩИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА ВО ВТОРОЙ ТРЕТИ ИМПЛИЦИТНОГО ПЕРИОДА ЭВОЛЮЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРОФЕССИИ

В статье рассматривается исторический аспект формирования составляющих профессионального мастерства учителя-словесника во второй трети имплицитного периода эволюции педагогической профессии согласно этапам истории древнерусской литературы и определенным автором в предыдущих публикациях трех основных периодов формирования, становления и развития подготовки отечественного учителя литературы (имплицитного, эксплицитного и институционального). Рассмотрены особенности формирования профессионального мастерства учителя-словесника и методики обучения литературе во времена «книжного учения» (в дворцовой школе князя Владимира, новгородской школе Ярослава Мудрого и т.д.), монастырских школ, сети школ «обучение грамоты».

Ключевые слова: периоды формирования профессионального мастерства учителя-словесника, имплицитный, «книжного учения», монастырские школы, школы «обучения грамоты».

Chumak L.V.

FORMING OF COMPONENTS OF PROFESSIONAL SKILLS OF LANGUAGE AND LITERATURE TEACHER IN THE SECOND THIRD OF IMPLICITE PERIOD OF EVOLUTION OF PEDAGOGICAL PROFESSION

The article examines historical aspect of forming of components of professional skills of language and literature teacher and methodology of teaching of literature in the second third of implicate period of evolution of pedagogical profession. Taking into consideration teaching of the most valuable experience of language and literature teacher of the past we think that it will favour to growing of professional skill of teacher of world literature in the system of postgraduate education concerning methodology of teaching of subject and it will develop the best traditions of native school. In the previous publication of author it was determined three main periods of forming, formation and development of preparing of native of language and literature teacher, namely implicit (from teaching in the times of family collectivism to the middle of the XVIII-th century), explicit period (the second half of the XVII-th century – the XIX-th century) and institutional one (from the XX-th century to nowadays). The article presents genesis of way of forming of pedagogical skills of language and literature teacher in the IX-th – the XIV-th centuries, so from the period of feudal society of Kyivan Rus till the times of Orda's yoke in accordance with division into periods of history of ancient literature. The author examined peculiarities of forming of professional skills of language and literature teacher and methodology of teaching of reading and teaching of literature during the times of «book teaching» (in the castle's school of prince Volodymyr, Novhorod school of Yaroslav the Wise and so on), monastery schools, number of schools of «teaching of reading and writing».

Key words: periods of forming of professional skills of language and literature teacher, implicit, times of «book teaching», monastery schools, schools of «teaching of reading and writing».

УДК 371.134

Янкович І.І.*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ ЩАСЛИВОЇ ДИТИНИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПОЛЬЩІ

У статті з'ясовано зміст, форми й методи підготовки майбутнього вчителя до виховання щасливого учня в загальноосвітніх навчальних закладах Польщі. Визначено відмінності у структурі шкільництва Польщі й України. Здійснено трактування поняття «щастя». Показано взаємозв'язок щастя й успіху. Відображено позитивний досвід із психолого-педагогічної підтримки учнів та підготовки вчителя до здійснення виховних функцій.

* © Янкович І.І.*